

PÒRTIC

La segona edició del *Simposi sobre l'ensenyament de la llengua i de la literatura catalanes a la secundària i a la universitat*, organitzada pel Departament de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), duia un títol ben clar i directe: «Quin futur volem? Perspectives i propostes». Celebrada a la seu de l'IEC l'11 d'octubre de 2013, volia reflexionar i debatre, des d'una actitud constructiva i d'acord amb uns paràmetres d'estat, sobre les perspectives de futur d'aquest àmbit. Concretament, els tres grans eixos en van ser: 1) la comparació de legislacions estatals sobre l'ensenyament de la llengua i la literatura; 2) la proposta de currículums educatius de països propers que ens serveixin de referència, i 3) el suggeriment de paradigmes metodològics docents tant en llengua com en literatura.

A partir d'aquestes tres grans línies, preteníem fer una mirada cap a Europa i cap al món que permetés de contrastar realitats diverses, susceptibles de ser adaptades al cas català. Amb un doble objectiu, si més no: d'una banda, disposar de models variats a l'hora de definir, si escau, legislacions, currículums educatius i metodologies docents, adequats al segle XXI, i, de l'altra, gaudir, de manera prospectiva, de punts de partida vàlids per fixar marcs o directives d'orientació útils per a la nova situació política que s'apunta en l'horitzó. Adreçat a professors, estudiants i persones interessades en el tema triat, aquesta segona convocatòria també volia debatre sobre el paper de la llengua i la literatura catalanes en el context europeu i, en aquest marc, oferir idees i propostes constructives, realistes i idònies per a les polítiques del futur.

Com ja es va posar en evidència en el primer simposi, la situació de la llengua i la literatura catalanes a la secundària i a la universitat es

troba en uns moments molt crítics, a causa de la pèrdua progressiva de presència i de prestigi. Antoni Dalmases, un dels participants en aquest segon simposi, va denunciar a *Caos a les aules* (2012) que, en els darrers temps, els governs catalans —de dreta i d'esquerra, amb els matisos que calgui— han tendit incomprendiblement a reduir l'espai de la llengua i la literatura catalanes en els plans d'estudis de secundària.¹ D'una banda, s'ha rebaixat de tres hores setmanals a dues l'estudi de la llengua catalana als instituts, una escapçada que les lleis que dicten des de Madrid no fa altra cosa que empitjorar, amb la seva obstinació patològica a abolir els avenços relatius aconseguits en les darres dècades. De l'altra, s'ha invisibilitzat la literatura catalana en els estudis de secundària, fins al punt que els estudiants poden acabar-los sense saber ni un borrall dels seus clàssics.²

El resultat de la marginació de la llengua i la literatura catalanes a la secundària —agreujada pel desprestigi social d'aquestes dues matèries— és la disminució progressiva d'estudiants que, després del batxillerat, vulguin cursar el grau de Llengua i literatura catalanes. Com pot un estudiant voler dedicar-se a allò que desconeix o no coneix prou? La davallada flagrant de matrícules en aquesta titulació, en les diverses universitats catalanes, és deguda també, en bona part, als estralls pedagògics provocats des de la implantació de l'educació secundària obligatòria (ESO), que ha conduït a la minorització de les carreres de lletres i humanitats. Sense que això impliqui, naturalment, espolsar-se les responsabilitats dels professors del gremi, que de segur en deuen tenir. Tanmateix, no deixa de ser una paradoxa que, en els moments en què la voluntat d'emancipació nacional esdevé cada vegada socialment més majoritària, des del govern català mateix, atès que en té competències plenes, es menystingui d'aquesta manera la llengua i la literatura catalanes. No deu passar en cap altre país civilitzat.

1. Antoni DALMASES (2012), *Caos a les aules. Com s'està desmantellant l'ensenyament públic*, Barcelona: Angle, p. 183-188.

2. Vegeu «Per a una presència digna de la literatura a l'ensenyament», dins Montserrat BACARDÍ, Francesc FOGUET i Enric GALLÉN (ed.) (2013), *La literatura catalana contemporània: intertextos, influències i relacions*, Barcelona: Societat Catalana de Llengua i Literatura, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, i Universitat Autònoma de Barcelona, p. 259-263.

En aquest aspecte, donem tota la raó a Antoni Dalmases quan a *Caos a les aules* s'erigeix en portaveu indignat d'un col·lectiu que assisteix —potser massa impàvid— al desmuntatge de la qualitat i l'exigència de l'ensenyament públic. Fins a l'extrem que entre la realitat de les aules i la ficció administrativa —tot l'embolcall burocràtic— hi ha un decalatge que no fa altra cosa que amagar el naufragi obstinat de les polítiques educatives, entestades en unes reformes suïcides en què, a cada bugada, es perd més d'un llençol. Amb sarcasme i ironia, sense deixar de fer autocrítica sana, Dalmases diagnostica la indiferència que, des dels poders públics catalans, competents en aquesta matèria, han mostrat davant dels problemes que els professors han d'afrontar diàriament a les aules, plenes d'alumnes que no volen aprendre. Un diagnòstic que, entre altres veus crítiques, ja havia insinuat, fa més d'una dècada, el testimoni d'un altre escriptor i professor del gremi, Toni Sala, a *Petita crònica d'un professor a secundària* (2002), una mirada incisiva que, sense concessions, retratava la realitat viscuda en un institut de començament del nou segle.³

Sens dubte, la situació que viu avui la secundària i la universitat no ha arribat a degradar-se encara més, malgrat tot, perquè una part important dels professors ha resistit les escomeses de la crisi amb professionalitat i coratge. Això no obstant, les retallades molt fortes en l'educació pública i la indiferència sorda de les conselleries de torn, així com el desprestigi social de la cultura i de les humanitats i els canvis sociològics profunds d'aquests darrers anys, han conduït l'ensenyament a una situació de desgavell, de deteriorament i de sense sentit. Entre la realitat que es viu a les aules i els papers o la retòrica oficials hi ha un abisme cada vegada més insondable. És així com la pregunta «Quin futur volem?», enfocada a les tres grans línies que hem comentat més amunt, ens va semblar del tot pertinent. Perquè, si cal dissenyar un projecte de futur per a l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes a la secundària i la universitat, bé hi ha de dir la seva el col·lectiu de professors!

Raons de futur, el llibre que teniu a les mans, recull les intervencions d'una jornada intensa en què professors de tots dos nivells educa-

3. Toni SALA (2001). *Petita crònica d'un professor a secundària*, Barcelona: Edicions 62.

tius van fer propostes, a partir de la situació actual, amb l'objectiu d'afrontar l'ensenyament de la llengua i de la literatura catalanes a la secundària i a la universitat en l'avenir més pròxim. Les agrupem en tres blocs, d'acord amb el format amb què van ser pronunciades: el primer enclou la conferència inaugural i la de cloenda; el segon aplega quatre ponències, i el tercer està reservat a una selecció de les intervencions de la taula rodona d'aquest simposi. En annex, el lector hi trobarà la presentació de la Coordinadora dels Estudis de Filologia Catalana, que va dur a terme el professor Jordi Ginebra, de la Universitat Rovira i Virgili.

Pel que fa a les conferències, la intervenció de Narcís Comadira, titulada «Que escampi el seu perfum (La llengua com a jardí de delícies)», se serveix d'aquesta imatge per presentar la llengua com un tresor que es materialitza, sobretot, en els diferents gèneres literaris, dins dels quals situa la poesia com a màxim exponent. Comadira hi advoca per l'ensenyament rigorós de la llengua, per mitjà dels escriptors de referència, en particular dels poetes, i lliga el fet de tenir una llengua forta al «sentit de pàtria». Per transmetre l'idioma a la ciutadania, defensa la memorització com una de les tècniques més potents amb l'objectiu que la llengua formi part de la persona, també d'aquelles que no la tenen com a materna.

D'altra banda, el text «Diguem el nom sense cap por», del professor Josep Maria Terricabras (UdG), correspon a la conferència de cloenda del *II Simposi sobre l'ensenyament de la llengua i de la literatura catalanes a la secundària i a la universitat*. Hi reivindica que el català sigui tractat en pla d'igualtat amb les altres llengües del món, perquè la llibertat plena del ciutadà arriba no quan diu el que vol, sinó quan ho expressa en la llengua que vol. Terricabras postula que és «normal» que un país doni importància a la llengua del territori. Si traslladem aquest concepte a l'àmbit formatiu, «l'educació fonamental d'un poble» ha de ser «l'educació de la llengua», perquè l'idioma dóna sentit a la persona que el parla. De fet, la dignitat i la identitat individuals van associades a la defensa de la seva llengua, i, per tant, reivindicar-la és protegir els trets que caracteritzen aquell ésser humà i la col·lectivitat de què forma part. Així, defensa que en un futur estat independent la constitució reguli aquesta protecció amb una formulació del

tipus «la llengua de Catalunya és el català», aplicant el concepte de territorialització al·ludit i defensat per la sociolingüística.

El segon bloc de textos el conformen quatre ponències. La primera, d'Eva Pons (UB), s'atura a examinar, en tres estrats, diferents qüestions que condicionen el tractament de la llengua i de la literatura catalanes en els currículums educatius actuals tant en el nivell de la secundària com en el de la universitat. En el primer, aborda l'actuació de les institucions europees en «la promoció de l'aprenentatge de llengües i el multilingüisme»; en el segon analitza cap a on va l'organització de l'ensenyament de la llengua en els àmbits educatius que tracta aquest simposi, a partir d'un estudi comparatiu sobre la política lingüística de 24 estats o regions europeus. I el tercer estrat encara inclou l'exposició dels marcs legals que regulen l'ensenyament de la llengua a la secundària i a la universitat, i també apunta els condicionaments que la legalitat de l'Estat espanyol ha imposat a la regulació dels currículums educatius de les comunitats autònomes.

La segona, signada pels professors Pere Martí i Jaume Aulet (UAB), és una continuació de la que ambdós autors van fer en el marc del *I Simposi sobre l'ensenyament de la llengua i de la literatura catalanes a la secundària i a la universitat* (2009). Tot i que la legislació vigent aleshores és la mateixa d'ara i les problemàtiques detectades, molt similars, Martí i Aulet repassen els canvis negatius i els positius que hi ha hagut en l'aplicació del marc normatiu, i actualitzen la seva anàlisi de la situació, tot aportant solucions concretes per millorar-la.

La tercera ponència, de Maria Gràcia Jiménez Tirado (UA), exposa el resultat de més de tres dècades de vigència de la Llei d'ensenyament i d'ús del valencià, i els problemes amb què ha topat l'aplicació d'aquesta normativa. Durant aquest període, segons Jiménez, a més d'Escola Valenciana, «mestres i famílies» han estat, «més que l'administració, els més fermes constructors d'un teixit paral·lel de reforçament i dignificació del català». A més de la mirada enrere, aquest text s'endinsa en la situació actual de l'ensenyament del català al País Valencià i, en particular, analitza la implantació del Decret de plurilingüisme.

En la quarta ponència, amb l'objectiu de contribuir a la millora de les habilitats lingüístiques, Xavier Fontich i Montserrat Vilà (UAB) defensen una visió basada en el fet que ensenyar «la llengua ha de fer

accessible la cultura alfabetitzada als estudiants», un pas posterior, segons aquests autors, al de la visió que «ensenyar la llengua implica principalment posar el focus d'atenció en els mètodes i els continguts d'ensenyament». Fontich i Vilà basen la seva contribució en l'anàlisi de vuit aspectes: tres se centren en els continguts (la dimensió social de la llengua, la gramàtica i el currículum); tres més, en l'ensenyament (la pràctica reflexiva, l'organització de l'aula i els materials), i els altres dos, en l'aprenentatge (la dimensió cognitiva de l'aprenentatge lingüístic i la dimensió emocional).

En darrer terme, aquest volum recull intervencions de la taula rodona «Quin futur tenim a Europa?». Moderada pel professor Josep Martines (UA), tenia l'objectiu que els participants reflexionessin sobre 1) els canvis que hi hauria d'haver en l'ensenyament de la llengua i de la literatura catalanes en una Catalunya que esdevingués un estat independent i 2) quin estatus assoliria la llengua catalana en el nou estat i quines repercussions tindria aquest fet per a la resta del domini lingüístic. En primer lloc, Albert Bastardas (UB) nota que és rellevant plantejar-se el paper del castellà en una futura constitució de Catalunya, més que no pas el del català, que no genera dubtes. En segon lloc, en opinió de Rosa Calafat (UIB), el català hauria de ser una llengua de cohesió per a gent de procedència diversa dins d'una Catalunya independent. I, en el pla formatiu, el professor d'ensenyament secundari Antoni Dalmases va expressar la preocupació que, en un estat independent, l'ensenyament de la llengua i de la literatura catalanes estigués en bones mans, amb l'objectiu de formar «bons ciutadans, cultes, feliços, crítics, que estimessin la seva llengua i la seva cultura».

Els treballs finalment publicats han estat acceptats per un consell d'experts designat pel Comitè Organitzador de l'esmentada trobada científica, després d'una revisió acurada tant de continguts com de forma. En aquest sentit, els textos publicats s'ajusten als criteris establerts per a la col·lecció «Treballs de la Societat Catalana de Llengua i Literatura», filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Respecte al programa del *II Simposi sobre l'ensenyament de la llengua i de la literatura catalanes a la secundària i a la universitat*, el lector trobarà en aquest volum absències significatives, que, val a dir-ho, són degudes a causes alienes als curadors.

Per acabar, cal que insistim en el fet que aquesta nova trobada entre professorat de secundària i universitat aspirava —i aspira— a contribuir al debat social obert amb la inflexió produïda pel procés d'independència política de Catalunya. No té cap voluntat de predicar en el desert, encara que siguem ben conscients de la displicència amb què els gestors polítics acullen les nostres activitats acadèmiques o els nostres manifestos reivindicatius, sinó d'incidir com més millor en el futur immediat des de la reflexió, el debat i el raonament públics. Fins i tot, des d'un cert escepticisme, perquè l'experiència demostra que no és or tot el que lluu i que, dels despatxos estant, no acostumen a resoldre's els problemes del carrer o de les aules, per bé que hi podrien contribuir considerablement.

En tot cas, davant de l'envergadura social que ha pres el clam independentista, de caràcter interclassista, plural, obert i transversal, profundament democràtic, ens calia reaccionar per no quedar-ne al marge. És a dir, ens sentíem compromesos a començar a preparar, amb arguments i bagatges, amb perspectives i propostes, un terreny tan incert com esperançador, el futur Estat català, en què l'ensenyament de la llengua i la literatura ha de ser una prioritat ineludible en tots els nivells educatius.

Daniel Casals i Francesc Foguet
Universitat Autònoma de Barcelona